

29.10.23

סוגיות הנוגעות למהגרי עבודה בעקבות מלחמת "חרבות ברזל"

לקראת הדיון הקבוע ליום 31.10.2023 בוועדה המיוחדת לעובדים זרים בכנסת בנושא שבנדון, הרינו מתכבדים לשלוח נייר עמדה מטעם עמותת "קו לעובד" ביחס להשפעות מלחמת "חרבות ברזל" ובפרט המתקפה הרצחנית מיום 7.10.2023, על מהגרי העבודה בישראל. הפניות הרבות המגיעות אלינו מתמקדות בעובדים ועובדות בענפי החקלאות והסיעוד, ועל כן נתמקד בהם.

נפתח ונציין כי אירועי שבת השחורה לא פסחו על מהגרי העבודה. רבים נרצחו, נפצעו או נחטפו, ורבים עודם נעדרים. עובדות ועובדים בעוטף ובעיירות הפריפריה שהותקפו הפגינו אומץ לב, חלקם הצילו את מעסיקיהם תוך סיכון חייהם. עובדים במקומות אחרים בארץ – בפרט בדרום ובצפון, אך גם במרכז – היו ועודם חשופים לירי רקטות מסכן חיים, ומועסקים במקומות שבהם אין אמצעי מיגון (כגון מגורים נטולי מיגון, או שטחים חקלאיים פתוחים, מבלי שיש מרחב מוגן נגיש).

מהגרי העבודה העובדים והחיים בקרבנו הוכיחו כי הם חלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית, גם ואף במיוחד בעתות משבר. אנו מציינים זאת משום שלאחרונה עלו קריאות בשיח הציבורי להקל ראש בזכויותיהם או לפגוע בהן – קריאות שיש לדחות מכל וכל, הן מההיבט המוסרי והאנושי שלהן, הן מאחר שהן עומדות בסתירה לקריאות מקבילות לעודד הגעתם של עובדים נוספים במיוחד בעת הזו.

להלן נפרט את הסוגיות המגיעות לפתחנו בשני הענפים האמורים. נציין בהזדמנות זו שאנו עומדים בקשר ישיר עם הרשויות, אשר עושות לילות כימים על מנת לסייע לציבור העובדים והמעסיקים ולהידרש לבעיות שבהן הם נתקלים, ואנו מלאי תודה והערכה על כך. חלק מהסוגיות שלהלן מוכרות וידועות לרשויות, ואנו מעלים אותן על הכתב על מנת להציג תמונה מלאה של המצב.

מהגרי עבודה בענף החקלאות

ענף החקלאות ספג פגיעה קשה בעקבות אירועי השבת השחורה ב-7 באוקטובר והמשך הלחימה וירי הטילים, ועודו מתמודד עם ההשלכות. עובדי החקלאות מתאילנד והמשתלמים בחקלאות באזור העוטף מצאו עצמם, בשטח עבודתם ומגוריהם, קורבנות למלחמה שמדינתם אינה צד לה. נכון להיום ידוע לנו על 32 עובדים מתאילנד ו-10 משתלמים מנפאל שנרצחו. רבים נפצעו, חלקם נחטפו ואחרים עדיין מוגדרים נעדרים. קהילת העובדים מוכת טראומה, וזקוקה לטיפול, מי יותר ומי פחות, תלוי במיקומם באותו בוקר נורא, תלוי בחוסן נפשם. חלק מהעובדים שחולצו מהישובים בעוטף חולצו כשרק בגדיהם לגופם; בחלק מהמקרים העובדים איבדו את כל רכושם וכספם שהיו עמם בישראל.

העובדים והמשתלמים ששרדו או ניצלו מהמתקפה פונו מהישובים. חלק מהעובדים נשלחו למקומות אחרים, שבתורם הפכו גם הם להיות בטווח ירי הטילים. חלקם נאלצים לחזור לעבוד, תוך חשש ממשי, באזורים שעדיין מצויים תחת אש, בשטחים פתוחים וללא אמצעי מיגון נדרשים או מרחב מוגן קרוב ונגיש. על עובדים אלו קיים לחץ כבד לצאת לעבוד, חרף התנאים האמורים, בהינתן שאחרת הם עלולים שלא לקבל שכר (מתווה הפיצויים למעסיקים טרם נקבע, וממילא לא ידוע לנו אם פיצוי למעסיקים בחקלאות יותנה בתשלום שכר כלשהו לעובדים גם אם לא יצאו לעבוד בשל הירי).

נציין בהקשר זה כי ביום שלישי 10.10.23 נהרגו שני עובדי חקלאות ועובד נוסף נפצע קשה מפגיעה ישירה בתלמי אליהו, ביום שבת 21.10.23 נפצעו שני עובדים אחרים במושב מרגליות בצפון בסמוך לגבול לבנון וביום 27.10.2023 נפצע עובד מרסיסי רקטה בשטח פתוח בראשון לציון.

בנוסף, אנו מקבלים פניות שונות מעובדים שמעוניינים לעזוב את האזור בו הם מועסקים (ואף את ישראל) אך מעסיקיהם לא מאפשרים להם לעזוב את המשק, חלקם, בניגוד לחוק, מחזיקים בדרכוני העובדים ומסרבים להחזירם; אחרים לא שילמו להם עדין את שכר חודש ספטמבר ומשתמשים בתשלום כאמצעי להפעלת לחץ על העובדים להישאר אצלם. בהקשר זה נציין, שגם עובדים רבים שעזבו את מעסיקיהם ואף עזבו את הארץ בטיסות החירום המיוחדות שמפעילה שגרירות תאילנד, מחשש לחייהם בצל המלחמה, לא קיבלו את משכורתם לחודש ספטמבר ולא נערך להם גמר חשבון מסודר. הנסיבות בגינן לא שולם שכר זה, בפרט ביישובי העוטף, ידועות, וברור לחלוטין שישנם מעסיקים שעוסקים כעת בהישרדות ואיסוף שבריהם. עם זאת, חשוב לציין שקיימת אי ודאות גדולה אצל העובדים ביחס לעתיד זכויותיהם, האם יקבלו את שכרם וזכויותיהם בעתיד, בפרט אם כבר עזבו את ישראל, וכיצד.

כמו כן, בחסות הכאוס הכללי ששרר במדינה, עובדים רבים שעזבו את מעסיקיהם ומעוניינים לעבוד במקום בטוח יותר, נאלצו לעבור לעבוד אצל חקלאים שאינם בהכרח בעלי היתר להעסקתם, שלא באמצעות לשכות ההשמה. חלקם עשו זאת נוכח קריסתן של הלשכות תחת הטיפול החירומי בעובדים, חלקם בשל הקושי במציאת מעסיק בעל היתר פנוי. משמעות הדבר היא כי חקלאים אלו אינם בהכרח נתונים לפיקוח מצד משרדי הממשלה, שגם מראש, מוגבל ודל. רשות האוכלוסין וההגירה אף הודיעה כי בשלב זה לא תבצע אכיפה על העסקה שלא כדין, להבנתנו מתוך רצון להקל על העובדים והחקלאים כאחד. בנסיבות הנוכחיות מתן אפשרות לעובדים למצוא מקום עבודה חלופי ובטוח הוא מובן ואף ראוי, אולם ככל שמצב זה יתארך ובהיעדר הסדרת ההעסקה, קיים חשש ממשי להפרת זכויותיהם של רבים מהם (כגון אי תשלום ביטוח לאומי, אי תשלום ביטוח רפואי, שיכון במגורים לא הולמים, היעדר תיעוד להעסקה ותשלום מתחת לשכר המינימום).

עוד נציין כי משרד החקלאות פרסם הודעה כי יתמוך בעובדים (זרים וישראלים) שיעבדו בעוטף, במענק גובה של 2,000 ₪ לחודש למשרה מלאה. התחלנו לקבל פניות מעובדים שמספרים על הצעות עבודה שהם מקבלים ממעסיקים באזור העוטף, במסגרתן מובטח להם שכר גבוה מהשכר הרגיל בענף (שברגיל נופל לצערנו משכר המינימום) – ואנו מניחים שהבטחות אלו ניתנות מכוח המענק. ואולם, על פי הנוהל שפורסם, כספי המענק יעברו למעסיקים, ואין כל מנגנון שיבטיח שכספים אלה אכן ישולמו בסופו של דבר לעובדים. לצערנו, בענף החקלאות גם בעתות שלום יש תופעה קשה של אי תשלום שכר מינימום וזכויות סוציאליות בהתאם לחוק, ואנו חוששים ממצב בו העובדים לא יקבלו בסופו של יום את כספי המענק המובטח.

נוכח האמור, נבקש מהוועדה לקרוא לפעולות הבאות:

- להבטיח שבכל מודל פיצוי לחקלאים, ייקבע שתנאי למתן הפיצוי יהיה הוכחת תשלום שכר ספטמבר לעובדים, וכן תשלום שכר חודשי אוקטובר והלאה בהתאם למתווים הכלליים שייקבעו לכלל המשק.
- לקבוע כי תנאי לחידוש היתרים לחקלאים, שעובדיהם סיימו לעבוד אצלם בעקבות אירועי השבת השחורה והמלחמה, יהיה הצגת ראיה לביצוע גמר חשבון מסודר ותשלום מלוא הזכויות לעובדים.
- לסייע ללשכות הפרטיות בהשמת העובדים אצל מעסיקים בעלי היתר באופן מסודר, ולפעול להכשרת והסדרת העסקתם של מהגרי העבודה אצל חקלאים שכיום אינם בעלי היתר פנוי להעסקתם, וזאת על מנת לייצר פיקוח (מובן כי ניתן לקבוע כי הדבר יעשה למשך תקופה).

- תיקון מתווה המענק של משרד החקלאות, באופן שיבטיח שכספי המענק הניתן כיום לחקלאים באזור העוטף, יינתן ישירות לעובדים המועסקים אצלם; ולחלופין, קביעת מנגנון שיבטיח תשלום המענק לעובדים מעבר לשכרם הרגיל.

נדגיש כי אנו רואים את הקשיים הבלתי ניתנים לתיאור של החקלאים בימים אלה, אך ישנה דחיפות ואף חובה לסייע לעובדים הרבים, הנדרשים כל כך, ועל המדינה לקחת זאת בחשבון. הבקשות שלעיל מבוססות על קיום החוק כלשונו, ואנו קוראים למדינה לסייע לעובדים ולמעסיקיהם, בפרט בעת הקשה הזו.

מהגרות ומהגרי עבודה בענף הסיעוד

הזוועות שאירעו ביום 7.10.2023 לא פסחו גם על מהגרות ומהגרי העבודה בענף הסיעוד. עובדות ועובדים אלו, המתגוררים ברגיל עם מטופליהם הסיעודיים, היו לכודים עמם בבתים ובמרחבים המוגנים ביישובי העוטף תוך שהם שומרים על מטופליהם ומנסים להגן עליהם מפני המחבלים [וראו למשל את סיפורן המדהים של ניצה וקמיל מקיבוץ נירים](#). ידוע לנו על חמישה עובדים ועובדות סיעוד שנרצחו בעת המתקפה עם מטופליהם, ועל שני מקרים לפחות של עובדים נעדרים.

עובדים שהתגוררו עם מטופליהם ביישובי העוטף שפוננו, פונו להבנתנו יחד עמם לבתי מלון; בהקשר זה נציין שחשוב להקפיד שהמטפלים ייחשבו לצורך קבלת מענק הסיוע חלק ממשק הבית, כך שינתן למעסיקיהם מענק בגובה המתאים, ויאפשר להם לשכן את עובדיהם יחד עמם בתנאי מגורים הולמים. רבים מן העובדים הללו איבדו את כל הכסף שחסכו וכן את רכושם הפרטי, שעלה באש עם בתי היישובים בעוטף.

בשאר חלקי המדינה, עובדים רבים מתגוררים עם מטופליהם במבנים ישנים, שאין בהם מרחב מוגן. מטופליהם הם אנשים מבוגרים או עם מוגבלות, שאינם יכולים להגיע במהירות למרחב המוגן הקרוב, והעובדים נאלצים להישאר עם מטופליהם ללא כל הגנה בעת האזעקות. בשבועות שחלפו מאז המתקפה, אנו מקבלים פניות מעובדות שחוששות לחייהן – בפרט באזורים החשופים לירי כבד – ומתקשות להמשיך לאורך זמן בעבודתן בתנאים אלו. בחלק מהמקרים המטופלים ומשפחותיהם מסרבים לוותר על תקופת ההודעה מראש להתפטרות שנדרשת ברגיל מעובדי הסיעוד, והעובדות מצויות בין הפטיש לסדן – מעבר מידי לאזור שקט יותר תוך הסתכנות באבדן האשרה, או הישארות במקום מסוכן ללא אמצעי מיגון נדרשים.

אלמנט משמעותי העולה מהשיחות שאנו מקבלים, הוא מימד המצוקה – מצוקה נפשית אמיתית וקשה, של מי שגם כך אמונות על אחת העבודות הקשות במשק הישראלי, וכעת נוספו לה אלמנטים מסכני חיים, שבתורם מוסיפים מורכבות לטיפול הסיעודי ולעיתים אף מקשות על קבלת סיוע מבני משפחת המטופל שברגיל מסייעים לעובדות.

בעיה נוספת שצפה ועולה היא מצד עובדות סיעוד המצויות תחת תחולתו של "נוהל מחליפות" – עובדות שהשלימו 51 חודשים בישראל וטרם השלימו 62 חודשים, וצריכות למצוא מעסיק חדש. חלקן הן מי שסיימו את עבודתן כדין באזור הדרום או הצפון נוכח החשש לשלומן בהיעדר מיגון. עובדות אלו מוגבלות כידוע לעבודות החלפה זמניות בלבד של עובדות שיצאו לחופשות מולדת – מה שלא קורה כעת. עובדות אלו אינן יכולות להישאר זמן רב ללא מעסיק, הן בשל ההשלכות הכלכליות של הדבר, הן משום שבשלב מסוים לא תאושר עוד שהותן בישראל אם לא ימצאו מעסיק. נציין שבמקביל, עובדי סיעוד רבים עוזבים את ישראל (לפי נתונים שפורסמו בתקשורת בסוף השבוע האחרון, מדובר כבר בכ-1,700 עובדי סיעוד), כשעל פניו מספר העובדים החדשים שמגיעים אינו מדביק את קצב העזיבה. בשל המצב, רשות האוכלוסין וההגירה הודיעה על הקלות ביחס ל"נוהל המחליפות" – הגמשת חלון הזמן להיות עובדת שהנוהל חל עליה ללא מעסיק (חלון שעומד על 30 ימים ברגיל),

ועל מתן אפשרות לעובדות אלו להתחיל עבודה חדשה שאינה עבודת החלפה, אם מדובר בעבודה באזור גיאוגרפי 3. עם זאת, אזורים אלו ובפרט בדרום הארץ הם האזורים החשופים ביותר לירי, ובדירות הישנות בהן גרות רבות מהעובדות הללו אין אמצעי מיגון, כך שעבודה באזור זה משמעה חזרה לאזורי סיכון.

נוכח האמור, נבקש מהוועדה לקרוא לפעולות הבאות:

- לפעול למתן סיוע לעובדות, בפרט נפשי, בין על ידי מוקד ייעודי (למשל, בשיתוף פעולה בין המוקד הטלפוני המופעל על ידי CIMI ומשרדי העבודה והרווחה) ובין באמצעות לשכות התיווך וההשמה, לאחר מתן הכשרה מתאימה לשם כך. יש להכשיר את העובדות הסוציאליות בלשכות ההשמה השונות לסיוע והתמודדות עם נושאי טראומה.
- יש להנחות את לשכות ההשמה כיצד לפעול במצבים בהם עובדת מועסקת במקום שאין בו אמצעי מיגון זמינים וחוששת לשלומה, לרבות שיחה עם המטופל ומשפחתו בניסיון למצוא פתרון בטוח. אנו סבורים כי על רשות האוכלוסין וההגירה להודיע שנוכח חירומיות המצב, במקרים בהם לא נמצא פתרון כאמור, אזי לפחות באזורי הדרום וגבול הצפון תקוצר תקופת ההודעה המוקדמת לעובדות המועסקות בדירות ללא מרחב מוגן נגיש.
- לקבוע, בדומה לתקופת משבר הקורונה, כי עובדות שנמצאות בתקופת 51-62 חודשים בישראל יוכלו להתחיל עבודה חדשה, ללא תלות באזור הגיאוגרפי. על מנת לתמרץ עובדות לעבוד באזורים מסוכנים, בפרט אצל מעסיקים המתגוררים בדירות ללא מרחב מוגן, על המדינה לספק מענקי סיכון מיוחדים, בדומה למענקים שמשרד החקלאות מציע לעובדים שיעבדו באזור העוטף.
- לתת מענק לעובדות סיעוד שבתו מטופליהן הוחרבו במתקפה, מאחר שכמו מעסיקיהן, גם עובדות אלו איבדו רכוש רב.

לפרטים נוספים:

עו"ד אורית רונן, orit.r@kavlaoved.org.il

עו"ד מיטל רוסי, meytal@kavlaoved.org.il, 052-8721818

עו"ד אלעד כהנא, aelad@kavlaoved.org.il